

שבקדרה. ואפילו חתיכה הסמוכה לה והנוגעת בה, אין האיסור עובר מחתיכה לחתיכה ללא רוטב. (כן היא שיטת התוס' בד"ה טיפת); ספר התרומה – נא, ומובא בהגהות אשר"י; רשב"א, סמ"ק ועוד). וכל שכן שתי קדרות ורתחות שהן אצל האש, אחת של חלב ואחת של בשר, אין נבלע מזו לזו אעפ"י שנוגעות. (כן פסק מהר"ם. מובא שם).

ואף על פי שחתיכת הבשר עצמה נעשית כנבלה, והרי היא נותנת טעם בכל הקדרה – כיון שאין האיסור עצמו (כלומר, טעם החלב המעורב בבשר) יכול להתפשט לשאר הקדרה, אינה נאסרת. (מפרשים).

ואולם יש מפרשים (ר"ן בסוף הפרק. וכן דעת הרמב"ן. כן נראית דעת הראב"ד – מאכ"א ט"ז), שלא אמרו 'מבלע בלע מפלט לא פלט' אלא לדעת הסובר 'אפשר לסוחטו – מותר', אבל לפי מה שאנו נוקטים להלכה אפשר לסוחטו – אסור, כלומר, גם אם היה ניתן לסחוט לגמרי את האיסור שנבלע, החתיכה נשארת באיסורה, הרי שגוף החתיכה נעשתה כדבר האסור מצד עצמו, וודאי אפשר שתתן טעם בשאר הקדרה. ואעפ"י שיבש ביבש אינו מבליע אלא בדבר שמן המפעפע, (כמו שאמרו לעיל צ"ז), כאן שונה, שהרי הקדרה מלאה בהבל ולחות. ועל כן יש לאסור את כל הקדרה גם אם לא נייער וכסה, אלא אם יש ששים כנגד החתיכה שבלעה, (כי להלכה קיימא לן מין במינו בטל בששים, דלא כרבי יהודה ורב).

(ובמ"מ שם) צידד בדעת הרמב"ם כדעה ראשונה, שאם לא נייער וכסה, הכל מותר, אעפ"י שנוקטים חנ"נ. וכן דעת סמ"ק המובאת בש"ך קג סק"ח. ולזה הסכים הגר"א קה סק"מ. וכן נראית דעת הרמ"א – ע' חזו"א טז, ד.

וע"ע בחדושי הגר"ח הלוי שם, שבאר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד ביסוד דין 'אפשר לסוחטו אסור' – אם משום שאיסור בשר-וחלב חל גם כאשר ייפרדו זה מזה, שהוא חל על עצם הבשר והחלב אעפ"י שכבר אינם בתערובת. או שמא אין איסור בב"ח בעצם אלא כשהם בתערובת, ולכך אם לא נייער, שאר החתיכות מותרות, משום שאין טעם החלב יוצא לשאר החתיכות, ואעפ"י שטעם הבשר יוצא לקדרה, מ"מ אין החלב יוצא ואין שם תערובת, אלא שיש דין נוסף, שאותה חתיכה שכבר נאסרה, אינה חוזרת להתרה, והו ענין 'אפשר לסוחטו אסור', אך עצם איסור בשר-וחלב אינו שייך כשהופרדו זה מזה.

ולפי סברה זו באר את דעת הראב"ד, שהחתיכה שבלעה אינה אוסרת את כל הקדרה אלא לפי דעת האומר מין במינו לא בטל, אבל להלכה שמב"מ בטל, אין החתיכה אוסרת את שאר הקדרה מדין 'טעם כעיקר', כיון שבאמת הרי פקע עצם האיסור מן החתיכה, ורק משום שנאסרה אינה חוזרת להתר, ואין דנים בכגון זה דין 'טעם כעיקר', ע"ש בבאור.

ויש מפרשים סברת 'אפשר לסוחטו אסור', שאמנם אילו היה אפשר להפריד לגמרי את החלב מן החתיכה שנבלע בה, היתה חוזרת החתיכה להתרה, אך כיון שנשאר בה משהו, הגם שאין שם נתינת טעם – אסורה. ע' בתוס' להלן קיב. ד"ה תרי, ועוד; חזו"א כ, ח; בית ישי קלג, הערה ג).

דף קט

'הכחל...'. תימצות שיטות הראשונים – ע' בשאלות ותשובות לסיכום.

'הלב...'. במחלוקת הראשונים אם דם שבשלו אסור מן התורה או מדרבנן – ע' במובא במנחות כא.

ענינים; פרפראות

'אמרה ליה ילתא לרב נחמן: מכדי כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה...' – דלא שלל מאתנו

הקב"ה הנאות עולם הזה, ואין השטן נותן לנו הנאות עוה"ז, והגיד שנגע בו שרו של עשו – אין בו בנותן טעם'. (מהגר"א נבנצל שליט"א)

'...ומצינו גזר זה של 'שוחד' לשטן הרבה פעמים בדבריהם ז"ל, וביחוד בווהר. ואמרו חז"ל עוד 'כל מה דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה'... – ולכאורה צריך להבין מהו הצורך בזה? – אבל הענין, כי אם קשה לו לעמוד נגד הסקרנות, לדעת איך יטעמו כל מאכל ומאכל וכל תאוה ותאוה, ואם ידחקוהו לבל תהיה לו עצה של היתר לטעון מעין אותו טעם, הנה תגדל עקשנותו ותתגבר התאוה, משום זה פירשו לנו רז"ל, שכל מה שאסרה תורה יש גם בהיתר, ואז תשקע העקשנות. אמנם צריך לזכור תמיד, כי אותם הויתורים הקלים במה שמותר, צריך שיהיו רק לשם שמים גמור, ואז יצליח. אבל כשרצונו להקל בדברים, מטעמים של תאוות ועצלות, אז אדרבא יתגבר כח הסטרא-אחרא גם בויתורים ההם, ואם גם דבר היתר הוא, הלא פירש הרמב"ן, שיוכל האדם להיות 'נבל ברשות התורה', אלא צריך ללחום נגד הקולות ככל האפשר, ואז נזכה לסייעתא דשמיא באמת'. (מתוך מכתב מאליהו – ח"א עמ' 263)

– '... אמנם גם בזה הענין נוכל להבין דרך האמת לקיים מצות השי"ת בלי שום טעם בדבר, רק לקיים מצות הבורא ב"ה כגזירת מלך על עבדיו, ופן יעלה על לב אדם לאמר על מצות לא-תעשה שבתורה כמו לבישת שעטנז ואכילת חזיר ובשר-בחלב שהמה אסורים לנו על פי חכמות הרפואות – אבל באמת המה נקראים 'חוקת התורה', ולכן אמרו חז"ל כל מה דאסיר לן רחמנא שרי לן כוותיה – לדעת כי אין שום סכנה באכילתם או בעשייתם אחרי אשר טעמו טעם איסור ולא הגיעו מזה שום נזק... והנה לזה כיוון רב נחמן להראות כחל אשר נמצא בו טעם בשר-בחלב רק אנהנו מחויבים לקבל עלינו באהבה לקיים מצותיו וחוקותיו כגזירת מלך על עבדיו'. (אוהב ישראל – לקוטים חדשים, עמ' שנד, מהדור 'שפתי צדיקים' תשנ"ג. וכבר פרש כענין זה במהרש"א).

'אסר לן דמא – שרא לן כבדא' – הכבד הוא שורש הדם ואעפי"כ הוא מותר, לרמז, שכל דבר במקורו ובשורשו – באמת הוא טוב ואין בו שום רע, שהרי השי"ת לא ברא שום דבר רע, אלא מצד האדם כשמשתמש באותה מדה שלא במקום הראוי, או נעשה רע. (עפ"י מי השילוח ח"ב יהושע ד).

'מוחא דשיבוטא' – על זיהויו של השיבוטא – ע' אריכות דברים בספר מגדים חדשים שבת קיט. (וע"ע: חדושי הגרונ"ר בענגיס ח"א טו, ג).

דף קי

'רבי בר תמרי דהוא רמי בר דיקולא מפומבדיתא, איקלע לסורא במעלי יומא דכפורי...' – הבה נצייר לעצמנו מה שארע לרמי בר דיקולא, כפי שבא תאורו בגמרא; עני מדוכא שאין לו להחיות את נפשו אף בערב יום הכיפורים, חולה מעיים, הבגדים שעליו גם המה שאולים. וכיון שמצוה לאכול בערב יום הכיפורים, הוכרח ליטול את הכחלים שהשליכו אנשי העיר החוצה, לצאת חוץ לתחום ולצלותם על חרצנים שמצא, והיא סעודתו; –

ה. המבשל חצי זית בשר עם חצי זית חלב – לרב, אינו לוקה, שאינם מצטרפים לשיעור 'כזית'. ללוי – לוקה.

וכן האוכלם לאחר שנתבשלו – לרב אינו לוקה (ונראה שאף אין בו איסור אכילה מן התורה אלא מדרבנן, שכיון שלא היה בו שיעור בבישול, נראה שלא נאסרו כלל מהתורה, כי אם נאסרו – הדין נותן שהיה חיוב מלקות על הבישול. חו"א – ריד), וללוי לוקה.

(נראה מהרמב"ם שפסק כלוי. עפ"י מ"מ; מנ"ח צב, ב.)

בחזו"א (ריד) הסתפק לדעת לוי, אם בישל בשר עם חלב ואין בשניהם יחד כזית, אפשר שלא נאסרו מן התורה).

אבל כזית בשר שנתבשל עם חלב, ואכל חצי זית מן הבשר וחצי זית מן החלב – לוקה לכו"ע, שהרי שניהם איסור אחד הוא.

איוהו בישול המחייב – כל שאחרים (= נכרים) אוכלים אותו מחמת בישולו. (ומסתבר ששיעורו כמאכל בן דרוסאי, שיש שדרכם לאכול בבישול זה. עפ"י ריטב"א. וכן כיוונו הפר"ח יו"ד פו סק"ג, והחו"ד צא, באורים סק"ז. ויש שהבינו מפשטות לשון רש"י, דוקא בבישול גמור. ע' פמ"ג (בפתיחה); מנחת חינוך ז, ג. עוד כתב הפמ"ג, שזה רק לענין מלקות, אבל איסור תורה יש אף בבישול מועט. וכל זה דלא כדברי הריטב"א. והאחרונים לא ראוהו. וע"ע פלתי צב סק"ג; אמרי בינה דיני בב"ח ב.)

דפים קט – קי

קעא. מה דין אכילת האברים דלהלן?

א. כחל (= עטין).

ב. לב.

ג. קיבת טלה או עגל יונקים, שנתבשלה בחלבה.

א. שנינו: הכחל – קורעו ומוציא את חלבו. לא קרעו – אינו עובר עליו, לא באכילה ולא בבישול, שאין איסור תורה בחלב שחוטא.

ונחלקו הראשונים בשיטת הסוגיא: לרש"י (כפי שפרשוהו התוס'), אם בא לבשלו בקדרה, בין עם בשר אחר בין כשהוא לבדו – חייב לקורעו תחילה שתי וערב ולטוחו בכותל (= לכבשו, לסחוט החלב), כדי שיצא כל החלב. ואם לא עשה כן – אסור לאכול, (ואפילו אם קרעו קצת. הג"א מא"ז), לפי שהחלב נפלט בבישול ושוב נבלע בכחל, והלא אסרו חכמים חלב של שחוטא. (ואם בישלו לבדו, ויש במים ששים כנגדו – מותר, כיון שהחלב הנפלט התבטל במים, וכשחזר ונבלע – לא אסר את הכחל. תוס').

(התוס' (ע' בדף קיא. ד"ה תותי) נקטו בדעת רש"י שמותר לבשל הכחל עם בשר אחר, אם קורעו שתי וערב וטח בכותל. והרשב"א כתב בדעת רש"י שאסור לכתחילה. והריטב"א כתב (בד' רש"י, ועפ"י הגאונים) שאפילו בדיעבד אין התר בבישול עם בשר אחר.)

ואם בא לצלותו – קורעו שתי או ערב ואין צריך לטוחו בכותל, כיון שהחלב נוטף מן הקרע ואינו חוזר ונבלע בבשר. לא קרעו – ללשנא קמא דרב: מותר, שכיון שהחלב בתוכו לא פירש – לא גזרו חכמים (אלא שלכתחילה הצריכוהו קריעה קודם הצליה). וללשנא בתרא דרב – אסור, ואין מועילה לו עתה קריעה. (ורב נחמן התיר בצלי ללא קריעה אף לכתחילה. ומשנתנו שהצריכה קריעה – בבישול. עפ"י תוס'). והמהרש"א צידד שגם לשנא בתרא סוברת כן, להתיר בצליה ללא קריעה. ואולם אין הלכה כרב נחמן לשיטת רש"י. וכתב בשערי דורא (כחל, כא), שנהגו העם כרש"י).

לרבנו תם, אם בא לבשל הכחל בקדרה עם בשר נוסף – חייב לקורעו שתי וערב ולטוהו בכותל. בישל עם בשר ללא שקרע כלום – אסור מדרבנן. (ודין ביטולו בששים, וכחל מן המנין, כדלעיל צו). קרעו מעט ובישלו עם בשר – ללשנא קמא מותר ולל"ב אסור.

אם בא לבשלו בפני עצמו, או לצלותו – לל"ק צריך קריעה מועטת, ואם לא קרע – מותר, ולל"ב לכתחילה צריך קריעת שתי וערב, ובדיעבד מותר בקריעה מועטת, אבל ללא קריעה כלל – אסור. (עפ"י הרא"ש. ובנמוקי הגרי"ב פרש דבריו, שלפי לשנא בתרא אסור אף בדיעבד כל שלא קרעו שתי וערב וטוהו בכותל). לרי"ף (כפי שפרשוהו הראשונים), לצלי אין צריך קריעה כלל, כמו שנהג רב נחמן. (ואילו הרמב"ם פסק שלצלי צריך קריעה מועטת, וכדברי התוס').

ויש מקלים יותר וסוברים שאפילו לבשלו בפני עצמו התיר רב נחמן ללא קריעה. כן פרש ופסק הרב בעל התרומות (בשם רבנו תם. דלא כשאר ראשונים בדעתו), וכן דעת הא"ז, מובא בהג"א. וכן פסק הרא"ה (בדק הבית ב"ג ש"ד) וכן היה עושה מעשה (מובא בריטב"א. וכן נקט שם לעיקר הדין).

ואילו הרמב"ן והרשב"א כתבו להפך, שלבישול צריך קריעת שתי וערב אפילו כשמבשלו ללא בשר אחר. (כן כתבו בדעת הרי"ף, ונקטו כן לעיקר. וכן הביא הריטב"א בשם הגאונים. וכתב שראוי לחוש לכך לחומרא). (יש אומרים שר' אלעזר חולק על רב יהודה וסובר שאין צריך קריעת שתי וערב וטיחה בכותל. ותלוי הדבר בגרסאות שבגמרא. ע' בראשונים).

עוד אמרו, שבסורא לא היו נוהגים באכילת כחל כלל, אפילו בקריעת שתי וערב (תוס'). וכן מסרו בשם רב שהורה איסור בדבר – י"א שאסר רק למקום מסוים, שאיסור בשר-בחלב היה פרוץ שם. וי"א שרב אסר רק בכחל של מניקה, שהוא עמוס בחלב.

תניא כוותיה דלשנא קמא דרב. וכן הלכה. (ולרבנו תם והרי"ף ועוד, הלכה כרב נחמן. ובתשובות הגאונים כתוב: נוהגים בישיבה שלא לבשל כחל כלל אלא לצלותו. ואם מיושב מעיקרא – מותר לבשל. מא"ז. והוא גזרת אחרונים ולא מדינא דגמרא, שמא לא יקרענו יפה יפה. ע' רמב"ן; ראב"ן – יז. ואולם בשו"ת הרשב"א (ח"ב רסח) נראה שמקור מנהג זה מגדר שגדר רב, ופשט איסורו בכל ישראל). וכחל של גדיים קטנים, שאין דרך להיות בהם חלב אין להחמיר בה, ודי להם בקריעה כל דהו, ובדיעבד אף אם בשלוהו עם בשר אחר ללא קריעה – מותר. האשכול ח"ג כז; ריטב"א.

דעת הרשב"א והריטב"א, שלא גזרו על בליעת כלים בכחל, ומותר לבשלו בכלי בשר אפילו בני יומן. וכ"כ התוס' (קיא. ד"ה תותי) הר"ן והרא"ש, שמוכח בגמרא שמותר לצלות בשיפוד אחד פעמים בשר ופעמים כחל. ועוד כתבו התוס', שהנזהרים שלא לחתוך כחל בסכין של בשר – מנהג הבל הוא. (וע' ר"ן שם). ואולם הרא"ה סובר שיש לחוש לבליעת כלים. וכן הראב"ה אסר. אבל מתיר בסכין של בשר שחותך בו כחל, שהדם שריק ולא נבלע בו. ובתרומת הדשן (קפב) נקט שאין למחות כלל ביד הנוהגים התר לחותכו בסכין של בשר, או להניחו אחר הצליה על הלוחות של הבשר. וע"ש פרטים נוספים לענין עשיית פשטיד"א ואפיית הכחל).

ב. הלב, קורעו ומוציא את דמו. לא קרעו, ובישלו – קורעו לאחר בישולו, ומותר. (לרש"י ולרז"ה (פסחים דד) – אף בבישול בקדרה מותר, שאין הלב בולע הדם, משום חלקלקותו. לרבנו תם וראב"ד – רק בצליה, אבל בבישול – אסור. וע' שיטות נוספות בראשונים). אכלו ללא קריעה – אינו בחיוב כרת. (רש"י כתב שכל זה אמור רק בלב עוף, שאין בו כזית, אבל לב בהמה – חייב. והתוס' חולקים, כיון שדם שבישלו אינו עובר עליו בכל אופן, אלא חילוק זה בין עוף לבהמה נאמר בחי ולא במבושל. וכן דעת בעל התרומות (או"ה נה), הרמב"ן, הרא"ה הריטב"א הר"ן והרשב"א. וכן נקטו האחרונים להלכה. ואולם כדעת רש"י שדם שבישלו אסור, נקטו המפרשים בדעת הרמב"ם. וכן מפורש ב'חדושי הרשב"א' (שאפשר שאינם להרשב"א) במנחות כא. וע' גם בחדושי הר"ן להלן קכ).

ג. קיבת טלה או עגל יונקים, שנתבשלה בחלבה – אסור, לפי שהחלב כנוס שם ונאסר משום בשר-בחלב. (ואפילו אם נתבשלה במים שיש בהם ששים כנגדה – אסורה, שמא לא יצא כל החלב ממנה. רש"ש).
(הרי"ף פסק (עפ"י הסוגיא להלן קטז: וע"ש) שקיבה שנתבשלה בחלבה מותרת. וע"ע בספר החינוך סוף מצוה קיג ובמנ"ח).

דפים קי – קיא

קעב. א. האם מותר לבשל את הכבד בפני עצמו ולאכלו?
ב. כבד שנתבשל עם חתיכות בשר – מה דינו?
ג. דם שנמצא בסמפונות הכבד, ודם הפורש מן הכבד – מה דינו?
ד. האם מותר לצלות כבד עם בשר בתנור? ומה הדין בצליית כחל עם בשר בתנור?
ה. האם מותר לצלות ולבשל טחול שלם, או שמא צריך לחתכו תחילה, להוצאת הדם?
ו. מה דין נתינת כלי תחת הבשר (שלא נמלח) או הכבד, כשהוא נצלה בתנור – לקבלת השומן המטפטף ממנו?

א. בישול כבד בפני עצמו – מותר, מפני שהוא פולט דם בבישול ואינו בולע. והדם שלא פרש ממנו – התורה התיר. ואולם אם שולקו הרבה – נחלקו תנאים אם יש לאסרו, שלאחר שגמר לפלוט הדם, חוזר ובולעו (ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא), אם לאו (ר' אליעזר). כמו כן אמר ר' ישמעאל בריב"ב, שכבד מתובלת, היות והתבלין מרככה – הריהי בולעת ואסורה. (וכתבו הרשב"א והר"ן שבוה לא נחלקו התנאים. ע"ש).

ואם חולטו תחילה בחומץ או ברותחין – הכל מודים שמותר בשליקה, ששוב אינו פולט. וכן נהגו רב הונא ורב נחמן. (ואפשר שהיו מחמירים לחלוט, כי היה להם ספק אם להתיר בשליקה. עפ"י תד"ה כי. ואולם משמע בגמרא שרב נחמן נהג התר אף ללא חליטה. (עתד"ה רב. וכתב הרשב"א שר"נ שחלט, לרווחא דמלתא עשה כן. ואולם הערוך (גמ' ה) כתב שהמעשה בר נחמן ורב בר שבא, היה בחלוט ברותחין). וכן ר' אמי היה אוכל כבד שנשלק).

החומץ שנחלט בו – מותר.

עוד מבואר בגמרא, שאם בישל כשהוא מחובר לקנה, ופי הקנה יוצא חוץ לקדירה, אפשר שמותר לכו"ע. (רבנו תם פרש שכל זה מדובר ללא שנמלח, אבל אם הכבד נמלח מקודם – לכו"ע מותר לבשלו, שכבר יצא הדם.

והתוס' הביאו שיטה הפוכה, שמדובר רק לאחר מליחה, אבל לפני המליחה, פשוט שאסור לבשל. וכן פרש הרשב"א.

והר"ן פרש שאין חילוק אם נמלח אם לאו, שהמליחה בכבד אינה מעלה ולא מורידה. ושלחו מן הישיבה, שעתה אין אנו בקיאים בחליטה, וספק איסור – לחומרא, הלכך אין התר לכבד בשליקה אלא אם צלאוהו מקודם. רי"ף. וכתב הרא"ש, שזה שאסר הרי"ף בשליקה – מצד המנהג הוא, אבל מעיקר הדין קיימא לן כתנא קמא, וכמו שנהג רב נחמן, ששליקה מותרת. וכ"כ הר"ן. ובדיעבד, אם קרעו ומלחו ושלקו – מותר, וגם הבשר שנתבשל עמו – כן דעת הרמב"ן והרשב"א, וכן משמע שהסכים לזה הריב"ש בתשובה (קסד). ואילו הרמב"ם אוסר. (והובאו שתי הדעות בשו"ע (י"ד עג, א). והרמ"א כתב שנהגים לאסור. ואם נחלט מקודם, בשו"ע (שם ב) סתם להתיר בדיעבד. ויש חולקים. עש"ך סק"י. וע"ע בענין חליטת כבד ובשר בדיעבד, בשו"ת שבט הלוי ה"ב כו).